

Zij Poj Niam : ประเพณีจุดสาวม้งในกระแสการเปลี่ยนแปลง โดย พิสิษฐ์ ไรจน์คณรัชต์

เมื่อพูดถึงชาวม้ง คนส่วนใหญ่จะนึกถึงอะไร? แน่นอนว่าหากคุณเป็นในภาคเหนือก็คงจะคุ้นเคยกับภาพชนเผ่าที่อาศัยอยู่บนยอดดอยสูงอย่างดอยสุเทพ-ปุย ผู้คนแต่งกายด้วยชุดผ้ากำมะหยี่สีด้าปักลายพร้อมเครื่องประดับเงินเต็มตัว เป็นผู้ปลูกพืชผลเมืองหนาวอย่างกะหล่ำปลีและสตรอเบอร์รี่ เปิดร้านขายเครื่องประดับหรือยื่นรอยถ่ายรูปตามสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว อย่างวัดพระธาตุดอยสุเทพและไนท์บาร์ซา อย่างไรก็ตามนอกจากภาพที่คุ้นเคยเหล่านี้ ชาวม้งนั้นยังมีประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการโยนลูกช่วงจับกันของหนุ่มสาวในงานปีใหม่หรือประเพณีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ แต่ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงประเพณีหนึ่งที่พวกเราอาจจะไม่ค่อยคุ้นเคยนั่นคือการจุดสาวไปเป็นภรรยา ซึ่งยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันทั้งในเมืองไทยและชุมชนชาวม้งในต่างแดน การจุดสาวไปเป็นภรรยาเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่จะทำให้เห็นว่ากระแสความเป็นสมัยใหม่ได้สร้างให้เกิดการตั้งคำถามถึงการมีอยู่และความสำคัญของประเพณีนี้ในหมู่ม้งซึ่งไม่ได้เป็นกลุ่มก้อนเดียวกันแต่ประกอบไปด้วยผู้คนหลายกลุ่ม หลายบทบาท และหลายเงื่อนไขเรชั่น เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและผู้เขียนจะได้นำมาเสนอในงานเขียนชิ้นต่อ ๆ ไป

ความเป็นมาและระบบสังคมม้ง

ก่อนจะเข้าถึงเรื่องการจุดสาวของชาวม้ง ผู้เขียนจะขอพูดถึงที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์นี้เสียก่อน ม้ง (Hmong/Miao/Meo ตามแต่ละท้องถิ่นจะเรียกกัน) เป็นกลุ่มชาวเขาซึ่งมีทั้งเรื่องเล่าและข้อสันนิษฐานมากมายถึงต้นกำเนิด แต่ข้อสันนิษฐานที่ค่อนข้างน่าเชื่อถือคือม้งได้อาศัยอยู่ในจีนแผ่นดินใหญ่มาหลายพันปีแล้ว จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์และการทดลองทางวิทยาศาสตร์ผ่านการตรวจ DNA (Gary, 2007) บางการศึกษาอ้างว่าชาวม้งในจีนได้อาศัยอยู่แถบมณฑลกุ้ยโจว เสฉวน ยูนนาน ก่อนที่ต่อมาได้เกิดการสู้รบปราบปรามชนเผ่าต่างๆของรัฐบาลจีนอย่างรุนแรงในหลายแห่ง เช่น ในเมืองพังหยุนในปี ค.ศ.1,466 และการต่อสู้ในมณฑลไกวเจา ในระหว่าง ค.ศ. 1,733 – 1,735 และการต่อสู้ในมณฑลเสฉวนในระหว่าง ค.ศ. 1,763 – 1,775 (มูลนิธิกระจกเงา, อ้างถึงใน openbase.in.th) ซึ่งในช่วงนี้เอง (ค.ศ. 1,640-1,919) ที่ชาวม้งในจีนได้เริ่มอพยพเข้ามาในฝั่งประเทศกลุ่มอินโดจีนเช่นเวียดนาม ลาว และไทย โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ.1,970-1,975 ที่ภัยคอมมิวนิสต์และสงครามเวียดนามได้ทวีความรุนแรง ชาวม้งบางส่วนที่เข้ากับฝั่งอเมริกาจึงได้ติดตามเหล่าทหารบินข้ามทวีปไปตั้งรกรากอยู่ที่รัฐมินเนโซตา ในขณะที่บางส่วนก็หนีลงมายังประเทศไทยมากขึ้น จากนั้นจึงอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายตามยอดเขาของภาคเหนือในประเทศไทย (Li, อ้างโดย เลอภพ)

สังคมชาวม้งเป็นสังคมที่ยึดถือชายเป็นใหญ่ อยู่รวมกันเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ยึดถือกันด้วยระบบเครือญาติโดยมีแซ่ (ตระกูล) หลักอยู่ประมาณ 18 แซ่ สืบสกุลกันทางฝ่ายผู้ชาย ชาวม้งเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณและการนับถือผีบรรพบุรุษ มักประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นสังคมที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน จึงไม่น่าแปลกใจที่บางครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย ฝ่ายชายอาจมีภรรยามากกว่าหนึ่งหรือสองคนก็ได้

ประเพณีการจุดสาวมาเป็นภรรยา

เมื่อพูดถึงการแต่งงาน ชาวม้งจะมีธรรมเนียมในการแต่งงานอยู่ 4 แบบหลัก ๆ คือ 1) การแต่งงานปกติผ่านความชอบพอของคู่บ่าวสาว 2) การแต่งงานที่พ่อแม่จัดการให้แบบคลุมถุงชน 3) การหนีตามกันของคู่ชายหญิง และ 4) การจุดหญิงสาวที่ต้องการมาเป็นภรรยาของตน การจุดนั้นคือหนึ่งในวิธีการที่ชายหญิงจะได้อยู่

ร่วมกันโดยไม่ต้องผ่านประเพณีการแต่งงานตามปกติ หากแต่ทำโดยให้ฝ่ายชายใช้กำลังจุดหญิงสาวที่ตนหมาย
ปองมาโดยที่ฝ่ายหญิงนั้นอาจจะไม่เต็มใจหรือจะเป็นการตกลงกันล่วงหน้าระหว่างทั้งสองแล้วก็ได้

จากเรื่องเล่าของเพื่อนฝูงชาวเมืองและข้อสันนิษฐานของผู้เขียน อาจจะพอเป็นไปได้ว่าในอดีตชาวเมืองอาศัย
อยู่ตามเทือกเขาต่าง ๆ ซึ่งการเดินทางทำได้ยากและตามธรรมเนียมของเผ่าที่ห้ามแต่งงานกับคนแซ่เดียวกัน เมื่อ
ถึงหน้าเทศกาลหรือเมื่อมีเวลาวางชายชาวเมืองจำต้องออกไปจากหมู่บ้านเดินเท้าข้ามเขาไปยังอีกชุมชนหนึ่งที่มีคน
แซ่อื่นอยู่เพื่อเสาะหาหญิงสาวที่จะมาเป็นคู่ครองของตน ซึ่งในอดีตคนที่เดินทางไปมาหาสู่เพื่อพบปะเครือญาติ
เพื่อนฝูงมักจะเป็นผู้ใหญ่ เมื่อผู้ใหญ่ของบ้านที่มีลูกชายโสดได้ยินข่าวว่าบ้านไหนมีลูกสาวที่สวยงามและดีก็จะเข้าไป
ติดต่อขอร้องให้มาเป็นภรรยาของลูกชายตน ซึ่งพิธีการนี้มักจะเป็นการคลุมถุงชนซึ่งบ่อยครั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะ
ได้พบหน้ากันเป็นครั้งแรกก็ในงานแต่งงานของทั้งคู่ นี่จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้ชายหญิงหลายคู่ไม่ประสงค์จะ
แต่งงานผ่านการจัดหาของพ่อแม่ และนำไปสู่การหนีตามกันหรือการกระทำที่รุนแรงกว่าเช่นการจุดหญิงที่ตน
หมายปองมาเป็นภรรยา

ในการจุดสาวนั้น ได้มีเรื่องเล่าถึงธรรมเนียมและวิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ในส่วนของพื้นที่
ศึกษาของผู้เขียนนั้น การจุดมักจะทำกันโดยกลุ่มผู้ชายทั้งวัยรุ่นไปจนถึงวัยกลางคน โดยจะนัดหมายกลุ่มเพื่อน
พ้องของตนให้ไปตัดจุดหญิงสาวต่างแซ่มาเป็นภรรยา นั้นหมายความว่าใครที่มีเพื่อนมากหรือมีบารมีมากการจุดก็
จะเป็นไปได้ง่ายขึ้นด้วย ในการจุดหญิงนั้นเรื่องแซ่จะเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะชาวเมืองนั้นนับเครือญาติกันผ่านแซ่
หากไปจุดสาวแซ่เดียวกันก็เหมือนกับเป็นการไปจุดญาติของตนเองและจะนำไปสู่การถูกประณามจากผู้ใหญ่ใน
แซ่และชุมชนได้ ฝ่ายชายจึงต้องแน่ใจว่าผู้ที่จะไปจุดนั้นเป็นคนละแซ่กับตน

เมื่อนัดหมายกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วฝ่ายชายทั้งหมดก็จะขึ้นรถกระบะไปยังหมู่บ้านของหญิงสาวที่ตน
หมายตา จากนั้นจึงรอให้หญิงสาวออกมาอยู่นอกบ้านเพราะตามธรรมเนียมแล้วจะไม่อนุญาตให้ไปจุดผู้หญิงใน
บ้านของเธอ ผู้จุดจะทำการส่งเสียงเรียกชื่อเชิญฝ่ายหญิงออกมาพูดคุยกันในกรณีที่อยู่ใกล้กันมาก่อนเพื่อทำการตกลง
หรือจะเข้าไปใช้กำลังจุดเธอขึ้นรถกระบะเลยก็ได้ ในขั้นตอนนี้ฝ่ายหญิงก็ต้องตะโกนขอความช่วยเหลือจาก
ญาติพี่น้องของตน (ขั้นตอนนี้ยังมีความสำคัญมากที่จะแสดงว่าฝ่ายหญิงนั้นมีได้เต็มใจ และยังเป็นหญิงที่รักกังวล
สงวนตัว เพราะหากยินยอมไปโดยง่ายจะถือว่าเป็นหญิงใจง่าย) หากญาติๆ และเพื่อน ๆ ของเธอวิ่งออกมาช่วยทัน
จะถือว่าการจุดนั้นล้มเหลว และฝ่ายชายจะถูกเรียกให้ผู้ใหญ่ทางบ้านมารับผิดชอบจ่ายค่าปรับ ในทางตรงกันข้าม
หากญาติ ๆ ของฝ่ายหญิงออกมาช่วยเธอไม่ทัน ฝ่ายชายก็จะนำเธอกลับไปอยู่ที่บ้าน 1-3 คืนโดยประมาณ
จากนั้นก็ส่งตัวแทนกลับมาบอกญาติของฝ่ายหญิงว่าตนได้ทำการจุดลูกสาวของบ้านนี้ไปเป็นภรรยาแล้ว ขอให้
ทางบ้านไม่ต้องห่วงเรื่องความปลอดภัย จากนั้นจึงทำการต่อรองสู่ขอกันตามธรรมเนียม ซึ่งหากทางฝ่ายพ่อแม่
เรียกธำมรงค์ให้ส่งคืนลูกสาว พวกเขาจะได้เธอกลับไปในฐานะแม่หม้ายหรือหญิงที่ผ่านการมีสามีมาแล้ว

การจุดสาวในกระแสความเปลี่ยนแปลง

หากเราสรุปความตามที่กล่าวมานี้ หลายคนคงรู้สึกตกใจและตีตราแล้วว่าการจุดนั้นช่างเป็นพิธีกรรมที่
เลวร้ายและลิดรอนสิทธิมนุษยชนของฝ่ายหญิงเป็นอย่างมาก หากแต่ในความเป็นจริง ปัจจุบันนี้การจุดสาวของเมือง
เริ่มที่จะไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ (ตัวอย่างเช่นในพื้นที่ศึกษาของผู้เขียน) เพราะถึงแม้จะมีหลายคู่ที่
สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้ดีหลังจากโดนจุด แต่ก็ยังมีอีกหลายคู่ที่ประสบกับชีวิตการแต่งงานที่ล้มเหลวซึ่งนำไปสู่
ปัญหาต่าง ๆ ทั้งในระดับส่วนตัวและระดับครอบครัว เช่น การทำร้ายตัวเองและความขัดแย้งในหมู่เครือญาติและ
ครอบครัวของทั้งสองฝ่าย ชาวเมืองในปัจจุบันมีวิธีการการเลือกคู่ตามความต้องการของตนซึ่งก็มีความแตกต่าง
หลากหลายและเป็นไปในระดับปัจเจกมากขึ้นและแน่นอนว่าได้ส่งผลลดประเพณีการเลือกคู่แบบดั้งเดิมของชุมชน

รวมถึงการดูดสาวนี้ด้วย กระแสความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเคลื่อนย้ายไปมาของผู้คน การติดต่อสัมพันธ์กับคนนอกกลุ่ม การศึกษาสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับแนวคิดสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมหรือสตรีนิยม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนอีกกลุ่มในสังคมมองว่าประเพณีดูดสาวมาเป็นภรรยาเป็นความล้าหลังและความรุนแรงและนำมาซึ่งความต้องการจะยกเลิกประเพณีนี้เสียโดยเฉพาะในหมู่นรุ่นใหม่

แน่นอนว่าปัจจุบันการดูดสาวแบบขึ้นใจได้ลดน้อยลงมากหากเทียบกับในอดีต แต่ก็ยังปรากฏการดูดในเชิงสัญลักษณ์ตามประเพณีที่เกิดจากการตกลงของทั้งสองฝ่ายล่วงหน้า เนื่องจากการดูดยังเป็นช่องทางที่สะดวก รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าการแต่งงานตามประเพณีปกติหลายเท่า อีกทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงจากพิธีกรรมแต่งงานที่มากมายและยาวนานอีกด้วย ในกรณีการสมรสเกิดจากการดูด ฝ่ายชายเมื่อดูดฝ่ายหญิงสำเร็จก็จะส่งตัวแทนไปบอกพ่อแม่ของฝ่ายหญิงว่าบุตรสาวของตนนั้นได้มาอยู่กับฝ่ายชายเป็นที่เรียบร้อยแล้วและขอจัดพิธีแต่งงานแบบเรียบง่ายไม่หรูหราฟุ่มเฟือยมาก หากพ่อแม่ของฝ่ายหญิงไม่ยินยอมจะให้จัดพิธีใหญ่โตหรือเรียกร้องค่าสินสอดมากมาย ฝ่ายชายอาจคืนตัวเจ้าสาวกลับไปในฐานะ “แม่มาย” หรือหญิงที่ไม่บริสุทธิ์ อันจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูลของฝ่ายหญิง

ยิ่งไปกว่านั้นชายหญิงบางคู่มิการตกลงว่าจะให้ฝ่ายชายมาดูดเพื่อลบคำครหาว่าเป็น “หญิงใจง่าย” เพราะหากผู้หญิงจะหนีตามผู้ชายไปเองโดยไม่รอการสู่ขอก็จะถูกตีตราจากชุมชนว่าเป็นหญิงไม่ดี ดังนั้นการดูดจึงเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อรักษาภาพพจน์ของฝ่ายหญิงเอาไว้ อีกกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นได้คือหากฝ่ายหญิงมีคนที่ตนหมายปองไว้อยู่แล้วแต่พ่อแม่ได้ตกลงยกลูกสาวให้กับอีกครอบครัวหนึ่งผ่านการคลุมถุงชน ฝ่ายหญิงอาจจะเลือกให้ฝ่ายชายมาดูดเธอไปตัดหน้าเพื่อจะได้อยู่กับตัวกันและบรรเทาความเสียหายของครอบครัวจากการตกลงกับอีกฝ่ายไว้แล้ว

ภาพการจูดหญิงสาวชาวม้งในประเทศเวียดนาม

(ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <https://www.vietnamtourism.org.vn/travel-guide/vietnam-overview/ethnic-groups/robbing-wife-the-strange-custom-of-h39;mong-people.html>)

ภาพการจูดหญิงสาวชาวม้งในประเทศเวียดนาม

(ที่มา: Hmong and Native Americans <http://www.hmongsandnativeamericans.com/hmong-traditions-forced-marriage-bride-kidnapping/>)

อ้างอิง

มูลนิธิกระเจา โครงการพิพิธภัณฑสถานชาเขื่อนออนไลน์. (2007). อ้างถึงใน <http://www.openbase.in.th/node/751>

Li Ting Gui. (..) อ้างโดยเลอภพ. (2536). จาก <https://sites.google.com/site/hmongthistory/prawati-mng>

Gary Yia Lee. (2007). *Diaspora and the Predicament of Origins: Interrogating Hmong Postcolonial History and Identity*. *Hmong Studies Journal*, 8: 1-25.

เกี่ยวกับผู้เขียน: พิสิษฐ์ โรจน์คุณรัชต์ ปัจจุบันเป็นครูประจำการอยู่โรงเรียนแห่งหนึ่งบนพื้นที่สูง เริ่มรับราชการมาตั้งแต่ปี 2557 และเป็นนักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาวิชาพหุวัฒนธรรมศึกษาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวม้งในสังคมร่วมสมัย